BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 25 juli 1977

inzake een procedure op grond van artikel 85 van het EEG-Verdrag
(IV/27.093 — De Laval-Stork)

(Slechts de tekst in de Nederlandse taal is authentiek)

(77/543/EEG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, en met name op artikel 85,

Gelet op Verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962 (1), en met name op de artikelen 4, 6 en 8,

Gezien de op 2 maart 1973 door de vennootschap Stork Roterende Werktuigen B.V. te Assen, Nederland, overeenkomstig artikel 4 van Verordening nr. 17, bij de Commissie verrichte aanmelding van een op 1 september 1971 met De Laval Turbine International Inc. te Princeton, Verenigde Staten gesloten joint venture overeenkomst ten einde te verkrijgen dat artikel 85, lid 1, krachtens lid 3 van dit artikel buiten toepassing wordt verklaard, mocht het op deze overeenkomst kunnen worden toegepast,

Gehoord de betrokken ondernemingen, overeenkomstig artikel 19, lid 1, van Verordening nr. 17 en overeenkomstig Verordening nr. 99/63/EEG (2),

Gezien de bekendmaking van het essentiële gedeelte van de aanmelding in toepassing van artikel 19, lid 3, van Verordening nr. 17 in het *Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen* nr. C 292 van 11 december 1976,

Geraadpleegd het Adviescomité voor mededingingsregelingen en economische machtsposities overeenkomstig artikel 10 van Verordening nr. 17 op 18 januari 1977,

I. DE FEITEN

Overwegende dat de feiten als volgt kunnen worden samengevat :

A. De ondernemingen

1. De Laval Turbine International Inc. (hierna „De Laval International" te noemen) — een vennootschap naar het recht van de staat Delaware, VS — is een dochteronderneming voor 100 % van de vennootschap De Laval Turbine Inc. (hierna „De Laval Turbine" te noemen), te Trenton, New Jersey, VS. De Laval Turbine wordt gecontroleerd door het conglomeraat, de holding „Transamerica Corporation", één van de grootste in de Verenigde Staten gevestigde holdings met een groot aantal bedrijven in diverse sectoren. Binnen de gemeenschappelijke markt bezit De Laval International een vestiging in de vorm van een dochtermaatschappij voor 100 %, genaamd Barksdale International GmbH, te Friedberg, Duitsland, die zich bezig houdt met het vervaardigen en in de handel brengen van diverse controle- en regelapparatuur, welke zij in hoofdzaak afzet in Duitsland en de Comecon-landen.

De De Laval-groep heeft jarenlang, niet alleen in de Verenigde Staten en Canada, maar in de gehele wereld, centrifugaal compressoren, mechanisch aangedreven stoomturbines en ketelvoedingspompen van het barreltype ontworpen, gefabriceerd en verhandeld onder de naam „De Laval".

2. Koninklijke Machinefabriek Stork B.V. (hierna „K.M.S." te noemen), een voormalige N.V., is een belangrijke dochtermaatschappij van de Verenigde Machinefabrieken N.V. te Amsterdam (hierna „V.M.F." te noemen), welke eigenaresse is van alle aandelen van K.M.S. ; V.M.F. is een Nederlandse groep welke verscheidene werkplaatsen heeft over de hele wereld en wier omzet voor ongeveer de helft in het buitenland wordt bereikt. De V.M.F.-groep is in een groot aantal sectoren werkzaam, met name de lichte procesindustrie, de montage-installaties, de engineering, werkspoor, warmte- en luchttechniek, goederenvervoer, industriële werktuigen en energie ; K.M.S. is bovendien nog werkzaam in sectoren die met stoomturbines en compressoren verwant zijn. Stork Roterende Werktuigen B.V. (hierna „Stork" te noemen) — die vóór 3 juli 1971 „Stork Pompen N.V." heette — is een dochtermaatschappij voor 100 % van K.M.S.

3. De gemeenschappelijke dochteronderneming, De Laval-Stork V.O.F. (hierna „De Laval-Stork" te noemen) is een in 1971 opgerichte vennootschap onder firma naar Nederlands recht ; een dergelijke vennootschap bezit geen rechtspersoonlijkheid ; de twee vennoten, De Laval International en Stork zijn hoofdelijk aansprakelijk voor alle verbintenissen door de vennootschap onder firma aangegaan, voor zover deze het firmavermogen niet te boven gaan. Elk van hen kan, binnen de door het Nederlandse recht gestelde grenzen, de vennootschap jegens derden verbinden ; de aandelen van De Laval-Stork zijn ieder voor de helft in handen van De Laval International en van Stork ; Stork heeft zijn aandeel van het kapitaal in contanten ingebracht terwijl De Laval International zijn aandeel grotendeels in kennis gebracht. De

(1) PB nr. 13 van 21. 2. 1962, blz. 204/62.
(2) PB nr. 127 van 20. 8. 1963, blz. 2268/63.

waarde van deze inbreng bedroeg voor elk van de vennoten Fl. 3 000 000. Voorts zal de fabriek van Stork, na een inwerkperiode, aan de gemeenschappelijke dochteronderneming worden overgedragen. De vennoten zijn gerechtigd gelijkelijk te delen in de winst en zij zullen gelijkelijk delen in de verliezen behoudens uitzonderingsgevallen voorzien bij beëindiging van de overeenkomst.

De Laval International treedt in principe op als beherend vennoot en heeft dus de leiding van de gang van zaken ; voor een reeks handelingen is echter de toestemming van beide vennoten vereist, met name voor die handelingen welke het bestaan van De Laval-Stork in zijn huidige opzet zouden kunnen aantasten.

B. De produkten

1. De bij de Commissie aangemelde overeenkomst heeft betrekking op de volgende produkten :

— eentraps- en meertrapsstoomturbines, axiaal gebalanceerd, ten behoeve van alle toepassingen met mechanische aandrijving en alle vormen van elektrische generatoren ;
— eentraps- en meertrapscentrifugaalcompressoren, met of zonder turbineaandrijving ;
— ketelvoedingspompen van het barreltype en voor kernenergiecentrales bestemde voedingspompen zowel van het eentraps- en meertrapstype, axiaal en centrifugaal, aangedreven door elektromotoren of door turbines ;
— eventueel andere produkten mits met toestemming van de vennoten.

2. De Laval-Stork kan dus niet alleen de stoomturbines, compressoren en pompen afzonderlijk leveren, maar ook in de vorm van eenheden samengesteld uit een compressor of een pomp, met een stoomturbine die de aandrijvingskracht levert voor de compressor of de pomp.

3. De Laval-Stork verricht regelmatig algemeen marktonderzoek. Daarna benadert hij persoonlijk potentiële klanten. Bij die acquisitie kan de ondersteuning door technisch personeel, gezien de aard van de produkten, niet gemist worden. Vervolgens wordt offerte uitgebracht wanneer als gevolg van die activiteiten bij De Laval-Stork aanvragen binnenkomen. Bij het opstellen van de offerte wordt uitgegaan van de industriële tekeningen waarvoor door beide vennoten licenties zijn verleend, en die met dat doel zijn aangepast aan de individuele behoeften van iedere klant.

4. De Laval-Stork verleent de gebruikelijke service aan zijn afnemers. Die service omvat onder meer de nakoming van garanties, technische hulp bij stagnaties en, desgewenst, controles.

De service wordt door de gebruikers in deze sector zeer belangrijk geacht. Bij stoornis in de groep turbocompressoren namelijk de schade geleden door de gebruiker, wiens fabrieken tot werkeloosheid zijn gedoemd, veel groter zijn dan de prijs van het produkt. Daarom hechten de gebruikers zeer veel belang aan de kwaliteit en de snelheid van de reparatiedienst. Deze dienst wordt in het algemeen verleend door de ingenieurs en technici die ook de groepen turbocompressoren hebben ontworpen en geïnstalleerd.

C. De overeenkomsten

1. Op 2 juni 1969 hebben De Laval Turbine en K.M.S. een „Compressor, Turbine and Pump Technical Assistance Agreement" (hierna „licentieovereenkomst 1969" te noemen) gesloten, welke niet bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen werd aangemeld.

Deze licentieovereenkomst 1969 bevatte een deels exclusieve, deels niet-exclusieve fabricage- en verkooplicentie, welke De Laval Turbine aan K.M.S. verleende voor een toepassingsgebied dat onder andere de meeste Lid-Staten van de EEG dekte ; de inhoud van deze licentie betrof technische en commerciële bijstand, speciale ontwerp-service, octrooien, merken en industriële tekeningen, alsmede levering van onderdelen en materieel.

2. Op 1 september 1971 werd de licentieovereenkomst 1969 vervangen door een „Joint Venture Agreement" (hierna „J.V.A." te noemen), welke gesloten werd tussen De Laval International, K.M.S. en Stork en welke op 2 maart 1973 bij de Commissie werd aangemeld ; het J.V.A. omvat in feite verschillende overeenkomsten welke samen een geheel vormen ; het besluiten van de hierna onder b) tot e) genoemde overeenkomsten wordt in de basisovereenkomst a) geregeld en hun geldigheid wordt van de basisovereenkomst afhankelijk gemaakt ; het J.V.A. is als volgt onderverdeeld :

a) de basisovereenkomst, gesloten tussen De Laval en Stork, welke mede is ondertekend door K.M.S. die eveneens bepaalde rechten geniet en bepaalde verplichtingen op zich neemt, die uit deze overeenkomst voor Stork voortvloeien ;
b) een tussen De Laval-Stork en K.M.S. gesloten leveringsovereenkomst (Supply Agreement) die in een later stadium van de aanloopperiode vervangen zal worden door een fabricageovereenkomst, die op haar beurt in de eindfase van de opbouw plaats zal maken voor een ondersteuningsovereenkomst ;
c) een tussen De Laval-Stork en K.M.S. gesloten overeenkomst inzake bedrijfsvoering (Contract Management Agreement) ;
d) een licentieovereenkomst gesloten tussen De Laval International en De Laval-Stork, betreffende technische kennis en industriële eigendomsrechten. Het betreft een licentie welke vrij van royalty's wordt verleend voor een gebied dat de gehele Gemeenschap omvat en tevens de meeste andere Westeuropese landen, het Midden-Oosten en, voor een deel der produkten, Zuid-Afrika. De licentie is exclusief, mits de zetel van de afnemer en de plaats van vestiging van de te leveren uitrustingen zich in dit gebied bevinden. In alle andere gevallen, wanneer aan deze beide voorwaarden niet is voldaan, kan de licentie worden aangevuld onder voorwaarden die telkens door de vennoten worden overeengekomen. Op de exclusiviteit zijn nog andere uit-

zonderingen gemaakt, met name indien de uitrusting uit Amerikaanse of Canadese fondsen moet worden gesubsidieerd. Voorts zijn die produkten waarvoor De Laval reeds voor de oprichting van de associatie aan andere ondernemingen in het contractsgebied licentie had verleend, van de exclusiviteit uitgesloten ;

e) een licentieovereenkomst gesloten tussen Stork en De Laval-Stork, betreffende compressor-, turbine- en pompontwerpen, technische kennis en industriële eigendomsrechten. Deze licentieovereenkomst bevat soortgelijke voorwaarden als de onder d) vermelde licentieovereenkomst.

3. Het J.V.A. heeft ten doel de produkten waarvoor door de vennoten licentie is verleend volgens bestaande ontwerpen van De Laval International en Stork te ontwerpen, opnieuw te ontwerpen, te vervaardigen en op de markt te brengen ; zij omvat ook de andere produkten, ongeacht hun oorsprong, welke De Laval-Stork wenselijk acht ter vergroting van zijn omzet. Bedoeling van de vennoten is daarbij geweest enerzijds de penetratie van De Laval International op de Europese markt te vergroten en anderzijds de activiteiten van K.M.S. op het gebied van compressoren en industrieturbines uit te breiden. Door het uitvoeren van het J.V.A. hebben de vennoten zowel de fabricage als de handel in deze produkten in de Gemeenschap sinds 1971 gezamenlijk voortgezet.

De vennoten dragen hiertoe bij door het ter beschikking stellen van de vereiste fondsen in contanten of als technische kennis, door het ter beschikking stellen van medewerkers en personeel, door het verlenen van licenties, door het beschikbaar stellen van fabrieksinstallaties, kantoorruimte en ander materiaal conform de overeenkomst ; De Laval bracht voornamelijk het leidend personeel en zijn know-how in, terwijl K.M.S. haar fabriek en haar technisch personeel ter beschikking stelde.

De inbreng van de nodige know-how om De Laval-Stork de mogelijkheid te geven zijn activiteiten uit te oefenen geschiedde door de twee exclusieve licentieovereenkomsten tussen respectievelijk elk van de vennoten met De Laval-Stork. Daarbij werd tevens het nodige personeel ter beschikking van De Laval-Stork gesteld om de gelicentieerde tekeningen uit te voeren en eventueel te wijzigen en de betrokken know-how te ontwikkelen. Nieuwe research werd door De Laval-Stork ondernomen.

4. De uitvoering van het J.V.A. moest in een aantal jaren plaatsvinden en worden ingedeeld in verschillende fasen. In feite bleek echter dat de regeling van het J.V.A., dat drie fasen omvatte, te ingewikkeld was om formeel in werking te treden ; partijen hebben daarom het fasenprogramma in 1974 voor de eerste maal gewijzigd. Eind 1976 zijn alle werkzaamheden overgedragen aan De Laval-Stork, zoals aan het einde van de beginfase was afgesproken. De Stork-fabriek werd begin 1977 aan De Laval-Stork in leasing gegeven.

5. Bovendien geeft de basisovereenkomst van het J.V.A. in artikel 8 alle maatregelen aan, die moeten worden genomen ingeval aan de associatie een einde wordt gemaakt. Het J.V.A. is gesloten voor een periode van 5 jaar en wordt, behoudens opzegging, met een termijn van zes maanden, stilzwijgend voor een zelfde periode verlengd. Wanneer een der vennoten zijn deel in de associatie aan een derde wil verkopen, dan heeft de andere vennoot een optierecht op dit aandeel.

6. Artikel 8, punt 4, van de basisovereenkomst bepaalt, dat de licentiecontracten in geval van niet-verlenging van de associatie of van overdracht door een der vennoten van zijn aandeel aan de andere vennoot of aan een derde, als volgt moeten worden gewijzigd :

a) Indien de werkzaamheden van de gemeenschappelijke dochteronderneming door een der vennoten of door beiden onafhankelijk worden voortgezet, neemt deze vennoot of nemen deze vennoten de plaats in van de gemeenschappelijke dochteronderneming in de krachtens de bovengenoemde overeenkomsten verleende licenties. Deze licenties zijn dan niet meer exclusief, maar het licentiegebied blijft uitdrukkelijk beperkt tot het oorspronkelijk overeengekomen gebied. Deze niet-exclusieve licentiecontracten blijven gedurende drie jaar na de ontbinding van de gemeenschappelijke dochteronderneming van toepassing en vervallen dan. De begunstigde(n) van de licentie is (zijn) een royalty verschuldigd van resp. 5 % over alle machines en van 10 % over de onderdelen, die in toepassing van deze licentiecontracten worden verkocht.

b) Indien de activiteiten van de gemeenschappelijke dochteronderneming niet door tenminste één der vennoten worden voortgezet, gaan de licentieovereenkomsten teniet.

Anderzijds wordt in artikel 8, punt 6, omschreven welke de gevolgen van de ontbinding van de associatie zullen zijn voor het gebruik van de handelsnamen en -merken die de partners aan de associatie in licentie hebben gegeven. Deze verliest de bevoegdheid deze namen etc. te gebruiken behalve wanneer van tevoren de schriftelijke toestemming van de partner is verkregen wiens naam of merken worden gebruikt.

D. De economische situatie

1. De produkten waarop de aangemelde overeenkomst betrekking heeft, worden individueel vervaardigd, aan de hand van iedere specifieke bestelling, op basis van de tekeningen die in toepassing van de licentieovereenkomsten aan De Laval-Stork in licentie zijn gegeven. In deze sector, waar de meeste octrooien verlopen zijn, is de know-how in deze tekeningen en in de kennis van het technisch personeel belichaamd. Daarom hebben de twee vennoten stellig hun respectievelijke tekeningen en het gespecialiseerde personeel voor de contractprodukten aan de Laval-Stork ter beschikking gesteld.

Voor ieder produkt dat door De Laval-Stork wordt gecreëerd, gefabriceerd en geïnstalleerd moeten de teke-

ningen worden aangepast aan de speciale behoeften van de klanten. Deze individueel gefabriceerde produkten zijn nimmer identiek. Er bestaat evenmin een tussenpersoon of agent tussen de fabrikant en de gebruiker. Voor elke produkt wordt een afzonderlijke offerte uitgebracht met een bestek, waarna de rechtstreekse onderhandelingen plaatsvinden met de gebruiker. Hiertoe zijn sedert de oprichting van De Laval-Stork, verkoopkantoren in Londen, den Haag en later in Frankfort geopend.

2. De activiteiten van De Laval-Stork zijn beperkt tot het vervaardigen van stoomturbines, alsmede compressoren en pompen welke meestal in samenhang met deze stoomturbines worden geleverd. Uitgesloten zijn de hydraulische turbines (elektriciteitscentrales) en de gasturbines (verwarmingscentrales, vliegtuigaandrijving enz.). Sinds 1971 werden ook de scheepsturbines formeel aan de activiteit van De Laval-Stork toegevoegd. Naar gelang van de toepassingen van de stoomturbines worden de gebruikers in vijf hoofdcategoriën onderverdeeld :

a) gas- en aardoliepipelines,

b) nutsbedrijven,

c) petroleum en petrochemische industrie,

d) scheepvaart,

e) algemene industriële toepassing (suiker, mijnbouw enz.).

Zowel De Laval als K.M.S. was — zij het niet op dezelfde wijze — op deze vijf deelmarkten actief, behalve K.M.S. wat de scheepsturbines betreft. De thans door De Laval-Stork gefabriceerde produkten zijn voor ongeveer 15 % gebaseerd op tekeningen van K.M.S., en voor 85 % op tekeningen van De Laval. Het personeel van De Laval-Stork omvat voor ongeveer twee derde design-ingenieurs en voor een derde verkoopmanagers. De ontwerptaken worden meestal door het Amerikaanse personeel uitgevoerd, terwijl het Nederlandse personeel is belast met de uitvoering.

3. De twee moederondernemingen maken deel uit van machtige concerns die over de gehele wereld werkzaam zijn.

De Laval Turbine verkoopt haar produkten in de gehele wereld en met name in de EEG. Zij beschikt in de sectoren turbines en compressoren over technische kennis en een aanzienlijke know-how, waarvoor zij aan ondernemingen in een aantal landen licenties heeft verleend. Vóór het sluiten van het licentiecontract met Stork in 1969 bood zij deze produkten op de gemeenschappelijk markt ten verkoop aan.

K.M.S. en haar dochtermaatschappij Stork verkopen hun produkten eveneens over de gehele wereld. De verkopen van Stork in de sectoren turbines en compressoren zijn weliswaar geringer dan die van De Laval maar zijn verkopen in Nederland vertegenwoordigden vóór de oprichting van de gemeenschappelijke dochteronderneming een belangrijk percentage van de Nederlandse markt en Stork exporteerde een groot deel van zijn produkten naar andere landen van de Gemeenschap en naar derde landen.

De gezamenlijke omzet van de vennoten in het kader van het J.V.A. vormt slechts een klein gedeelte van de totale omzet van de concerns waartoe zij behoren.

De voornaamste concurrenten van De Laval-Stork in de sectoren turbines en compressoren zijn Kraftwerk Union, Brown Boveri, Borsig, Alsthom Rateau, M.A.N., Westinghouse en General Electric. Deze brengen hun produkten op de wereldmarkt in de handel, beschikken over aanzienlijke technische kennis en zijn in andere Lid-Staten gevestigd met een produktiecapaciteit die soms aanzienlijk groter is en hebben omzetten die hoger liggen dan die van De Laval-Stork. Niettemin heeft De Laval-Stork zijn omzet in de eerste jaren van zijn werkzaamheid aanzienlijk kunnen verhogen. Zijn marktaandeel kan worden geschat op 10 à 15 % van de Gemeenschap.

II. BEOORDELING IN HET LICHT VAN ARTIKEL 85, LID 1

1. Overwegende dat volgens artikel 85, lid 1, van het Verdrag onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen Lid-Staten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben, dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst ; dat aan deze voorwaarden is voldaan en wel om de volgende redenen :

2. De overeenkomst tot oprichting van De Laval-Stork, welke is gesloten tussen De Laval International en Stork, is een overeenkomst tussen ondernemingen.

Zulk een overeenkomst mag niet slechts uit juridisch oogpunt worden beoordeeld — oprichting van een nieuwe eenheid welke al dan niet rechtspersoonlijkheid bezit — maar moet ook in zijn economische samenhang worden bezien. In de situatie waarin zij is gesloten heeft de overeenkomst tot oprichting van een gemeenschappelijke dochtermaatschappij ten doel en ten gevolge dat voor de gehele EEG de meeste activiteiten op het gebied van de research, de produktie en de marketing der twee vernnoten gemeenschappelijk plaatsvinden. De betrekkingen tussen de twee ondernemingen en hun relaties op de markt worden daardoor gewijzigd.

3. In de eerste plaats moet worden onderzocht of de handel tussen Lid-Staten daardoor ongunstig kan worden beïnvloed. Zoals is aangegeven in de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in de zaken Grundig-Consten ([1]) en Commercial Solvents ([2]), wil het begrip beïnvloeding van de handel in het Verdrag de sfeer afbakenen van het communautaire mededingingsrecht ten opzichte van de nationale wetgeving.

([1]) Arrest van 13 juli 1966, Jur. 1966 — 4, blz. 429.
([2]) Arrest van 6 maart 1974, Jur. 1974 — 3, blz. 255.

De overeenkomst is gesloten tussen concurrenten die tevoren onafhankelijk in de verschillende Lid-Staten van de Gemeenschap en in derde landen opereerden. De Laval International had een aanzienlijk deel van zijn omzet op de gemeenschappelijke markt bereikt in de sectoren turbines en compressoren en zou, dankzij zijn technische kennis en omvang, zijn verkopen nog verder hebben kunnen uitbreiden. De activiteit van Stork bleef niet beperkt tot de Nederlandse markt, maar strekte zich grotendeels uit tot de andere markten van de Gemeenschap en tot derde landen.

De oprichting van een gemeenschappelijke dochteronderneming tussen deze ondernemingen heeft tot gevolg, dat de produktie en de marketing anders plaatsvinden, omdat zij niet langer geschieden door afzonderlijke ondernemingen en geschieden vanuit andere vestigingen, dan het geval zou zijn zonder een dergelijke associatie. De activiteit van De Laval-Stork omvat de gehele gemeenschappelijke markt en enkele derde landen. De oprichting van deze firma heeft bovendien tot gevolg, dat De Laval International en Stork ten aanzien van de verkoop niet concurreren met hun gemeenschappelijke dochterondernemingen of althans de intensiteit van een dergelijke concurrentie aanzienlijk verminderen. Anderzijds is het de gemeenschappelijke dochteronderneming verboden De Laval International in bepaalde derde landen concurrentie aan te doen, hetgeen van ongunstige invloed is op haar concurrentievermogen binnen de gemeenschappelijke markt.

De oprichting van de gemeenschappelijke dochteronderneming kan zo de natuurlijke oriëntatie van de handelsstromen ombuigen; omdat rekening moet worden gehouden met de omvang van de ondernemingen waar het hier om gaat kan de handel tussen Lid-Staten daar dus aanzienlijk ongunstig door worden beïnvloed.

4. Alvorens wordt onderzocht of de overeenkomst de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt verhindert, beperkt of vervalst, dient in de eerste plaats te worden uitgemaakt of elk der twee ondernemingen een werkelijke of althans potentiële concurrent op de verschillende betrokken markten was en blijft. Behalve het feit dat de twee ondernemingen zich *voor* hun associatie hebben beziggehouden met research en de meeste contractsprodukten in de gehele wereld hebben vervaardigd en in de handel gebracht, staat vast dat zij voorheen afzonderlijk de meeste van deze en analoge produkten binnen de gemeenschappelijke markt in de handel brachten. Enerzijds had K.M.S. zich begeven op het gebied van de research, de fabricage en de marketing van een groot deel van de betrokken produkten en was zij in staat haar activiteiten uit te breiden tot andere produkten uit het werkterrein van de gemeenschappelijke dochteronderneming zonder te grote investeringen te hoeven doen. Anderzijds had De Laval International die had besloten om de Europese markt vaste voet proberen te krijgen, voordien reeds geëxporteerd naar Europa. Bovendien had De Laval International alleen en zonder grote moeilijkheden zijn positie op de betrokken Europese markten kunnen versterken. De Laval International en K.M.S. hadden trouwens vroeger met dat doel een licentieovereenkomst gesloten, die deze produkten betrof. De twee ondernemingen waren op dat moment werkelijke concurrenten. Zelfs indien dit niet het geval was geweest zou men de Amerikaanse onderneming toch, ondanks enkele moeilijkheden welke zij bij de organisatie van haar werkzaamheden binnen de gemeenschappelijke markt vanuit Amerika kan hebben ondervonden, stellig moeten beschouwen als een zeer machtige potentiële concurrent, omdat zij enerzijds in de Verenigde Staten op dezelfde markten opereert, hetgeen haar de mogelijkheid geeft dezelfde activiteiten binnen de gemeenschappelijke markt te ontplooien zonder vooraf de noodzakelijke kennis te behoeven vergaren, en omdat anderzijds haar aanzienlijke kapitaalkracht haar in staat heeft gesteld en nog stelt de nodige investeringen met dit doel te doen. De twee vennoten waren dus reële of althans potentiële concurrenten op de betrokken markten.

Zij blijven concurrenten op deze markten na de inwerkingtreding van het J.V.A. Hun aanwezigheid binnen de gemeenschappelijke dochteronderneming en het feit dat zij werkzaamheden blijven verrichten op markten voor verwante produkten of op geografisch nabij gelegen markten geven hun de mogelijkheid, op economisch vlak terug te keren tot een zelfstandige activiteit op de betrokken markten zonder dat de wijzigingen die zij daartoe zouden moeten aanbrengen onoverkomelijk zouden zijn. In het bijzonder blijft De Laval International aanwezig op de Amerikaanse markt voor analoge produkten, terwijl K.M.S. in Nederland installaties blijft exploiteren voor de fabricage van assortimenten produkten welke verwant zijn aan die op de betrokken markten, en zet zij met name de fabricage van andere turbines dan die welke onder het J.V.A. vallen, voort. Zoals in de licentiecontracten staat, heeft elk van de twee vennoten zich, onder bepaalde voorwaarden, het recht voorbehouden de contractsprodukten binnen de EEG te leveren zonder de gemeenschappelijke dochteronderneming in te schakelen. Zelfs het gemeenschappelijk maken van hun research betreffende de betrokken markten zal hen niet verhinderen de resultaten daarvan individueel te blijven exploiteren. De twee ondernemingen blijven dus reële of althans potentiële concurrenten op de betrokken markten.

5. De omstandigheden van onderhavige zaak alsmede de door de betrokkenen vastgestelde contractsbepalingen leiden niet tot de conclusie dat de oprichting van de gemeenschappelijke dochteronderneming als een concentratie tussen ondernemingen dient te worden beschouwd.

In de eerste plaats dient te worden opgemerkt dat de overeenkomst de vennoten als zelfstandige ondernemingen laat voortbestaan en dat niets erop wijst dat zij in holding-maatschappijen zouden zijn omgezet.

Overigens gaat het hier niet om een geval waarin tenminste één van de twee ondernemingen volledig

en definitief verdwijnt uit de sectoren waarin de gemeenschappelijke dochteronderneming werkzaam is en waarin het vaststaat, dat het gemeenschappelijk maken van deze werkzaamheden niet leidt tot een verzwakking van de concurrentie in andere sectoren en met name in de aanverwante sectoren waarin de deelnemers officieel zelfstandig blijven.

Om geheel en definitief te verdwijnen uit de sectoren waarin de gemeenschappelijke dochteronderneming werkzaam is, zouden de vennoten, na het opgeven van een bestaand industrieel apparaat dat nodig is voor een werkelijke of potentiële concurrentie, daadwerkelijk en onomkeerbaar iedere mogelijkheid moeten verliezen om opnieuw onafhankelijk op de betrokken markten op te treden, zodat zij niet meer konden worden beschouwd als werkelijke of potentiële concurrenten in deze sectoren.

Zulk een conclusie is niet gewettigd zolang de ondernemingen slechts een deel van hun bestaande activiteiten in deze sectoren gemeenschappelijk hebben gemaakt, te weten de research, of de produktie, of de distributie van de betrokken produkten. Zoals hierboven is uiteengezet heeft de associatie tussen de twee vennoten in dit geval slechts betrekking op een deel, maar niet het geheel, van al hun activiteiten op het gebied van de research, de produktie en de distributie in deze sectoren en blijven zij derhalve werkelijke of tenminste potentiële concurrenten op de betrokken markten. Deze vaststelling wordt voorts bevestigd door het feit dat de overeenkomst de werkzaamheden van de gemeenschappelijke dochteronderneming beperkt tot een begrensd gebied en bepaalde beperkingen voor de werkzaamheden van de moedermaatschappijen inhoudt, hetgeen niet nodig geweest was indien de betrokken partijen de mogelijkheid tot het voeren van onderlinge concurrentie verloren hadden.

Dat de samenwerking niet onomkeerbaar is wordt door het J.V.A. zelf bevestigd waarin de procedures en modaliteiten voor een eventuele scheiding worden bepaald, alsmede door het feit dat het J.V.A. slechts voor een periode van vijf jaar gesloten is. Zelfs al kan deze overeenkomst worden verlengd en derhalve worden omgezet in een duurzamer associatie, dan behouden de twee vennoten zich het recht voor, aan hun gemeenschappelijke onderneming een einde te maken en hun volledige zelfstandigheid op dit gebied te hernemen, zodat zij op de betrokken markten werkelijk of althans potentieel concurrenten blijven.

6. De overeenkomst heeft ten doel of ten gevolge dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt beperkt of vervalst.

Elk der vennoten controleert 50 % van de activa van de gemeenschappelijke dochteronderneming. Daaruit en uit de tekst van de overeenkomst zelf volgt, dat alle belangrijke besluiten inzake de werkzaamheid van de gemeenschappelijke dochteronderneming op de betrokken markten moeten worden genomen met toestemming van de beide vennoten. Zulk een gedragslijn leidt alleen reeds tot bepaalde gevolgen die in strijd zijn met de vrije concurrentie, gezien het overleg dat daarvoor tussen de twee ondernemingen binnen de gemeenschappelijke dochteronderneming nodig is. Zelfs indien de overeenkomst kan leiden tot een versterkte concurrentie tussen de gemeenschappelijke dochteronderneming en de andere ondernemingen op de betrokken markten, dan nog heeft zij de beperking van de concurrentie op deze markten tussen de twee vennoten ten doel, zowel bij de research als bij de produktie en de distributie. De twee vennoten geven aldus de mogelijkheid prijs, een zelfstandige kosten- en prijzenberekening op te stellen, die een zelfstandige activiteit tot uiting zou brengen. Door elkaar wederzijds de gegevens mede te delen over hun concurrentiecapaciteit, maken zij onderling niet slechts een einde aan de zelfstandigheid van hun gedrag op deze markten, maar ook aan de onzekerheid ten aanzien van hun latere gedrag jegens hun concurrenten. Zo brengt het gemeenschappelijk maken van een deel van hun activiteiten wijziging in de structuur van het aanbod op de betrokken markten, omdat de gebruikers niet langer kunnen kiezen tussen twee onafhankelijke aanbiedingen.

7. De overeenkomst brengt nog andere beperkingen met zich mee. Enerzijds ontnemen de te zamen met het J.V.A. gesloten exclusieve licentieovereenkomsten bepaalde gebruikers de mogelijkheid om gedurende de looptijd van de overeenkomst onder bepaalde omstandigheden van elk van de twee vennoten offerten in ontvangst te nemen. Als gevolg van deze licenties beperken de activiteiten van De Laval-Stork zich geheel tot de gevallen, waarin de zetel van de kopers en de plaats van vestiging van de af te leveren uitrustingen zich bevinden in het contractgebied dat alle Lid-Staten van de EEG omvat. De aldus ontstane onmogelijkheid voor de vennoten om in dergelijke gevallen hun produkten individueel aan te bieden, vermindert de keuzemogelijkheden van de betrokken gebruikers aanzienlijk. Anderzijds houdt het J.V.A. bovendien clausules in, die de mededinging na het verstrijken van de overeenkomst zullen beperken. Gezien de bepalingen in artikel 8 zullen de twee vennoten slechts in beperkte omvang voordeel kunnen trekken uit de associatie die zij zijn aangegaan, omdat de krachtens de overeenkomst verleende licenties voor dat geval een aantal beperkingen inhouden. De twee vennoten zullen elkaar dus na de afloop van het J.V.A. geen volledige concurrentie kunnen aandoen.

8. Vervolgens moet worden onderzocht of deze concurrentiebeperkingen binnen de gemeenschappelijke markt merkbare gevolgen hebben. Uit de betekenis van de twee vennoten, die multinationale ondernemingen zijn met een hoge omzet enerzijds en uit hun positie op de betrokken markten, waar zij wel niet de grootsten zijn maar toch niet te verwaarlozen marktaandelen bezitten, anderzijds mag de conclusie worden getrokken, dat de beperkingen van de concurrentie binnen de gemeenschappelijke markt merkbaar zijn. Derhalve valt de overeenkomst onder het verbod van artikel 85, lid 1.

III. BEOORDELING IN HET LICHT VAN ARTIKEL 85, LID 3

9. Overwegende dat de bepalingen van artikel 85, lid 1, van het Verdrag conform artikel 85, lid 3, buiten toepassing kunnen worden verklaard voor elke overeenkomst die bijdraagt tot de verbetering van de produktie of van de verdeling der produkten of tot bevordering van de technische of economische vooruitgang, mits een billijk aandeel in de daaruit voortvloeiende voordelen de gebruikers ten goede komt, en zonder nochtans aan de betrokken ondernemingen

a) beperkingen op te leggen welke voor het bereiken van deze doelstellingen niet onmisbaar zijn,

b) de mogelijkheid te geven, voor een wezenlijk deel van de betrokken produkten de mededinging uit te schakelen ;

dat de overeenkomst welke op 2 maart 1973 bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen is aangemeld ten einde in aanmerking te komen voor toepassing van artikel 85, lid 3, onder zekere voorwaarden in aanmerking kan komen voor de in artikel 85, lid 3, vervatte ontheffing.

10. De overeenkomst draagt bij tot verbetering van de produktie en van de verdeling der betrokken produkten en tot bevordering van de technische en economische vooruitgang.

De tijdelijke associatie tussen de vennoten stelt De Laval International in staat, zich gemakkelijker op de Europese markt te doen gelden dan het geval zou zijn geweest indien hij dit individueel had moeten doen en stelt Stork en K.M.S. in staat, een deel van hun activiteiten in de sectoren turbines en compressoren te reorganiseren en uit te breiden. De associatie vergemakkelijkt en versnelt de verwezenlijking van deze twee economische doelstellingen, waaruit de gebruikers profijt kunnen trekken.

Dank zij een tijdelijke coördinatie van de gemeenschappelijke ontwikkeling en investeringen maakt het J.V.A. de oprichting van economisch niet te rechtvaardigen capaciteiten overbodig en geeft het de vennoten de mogelijkheid een dimensie aan te nemen, die, gezien de betrokken markten, optimaal is ; daarbij komt, dat de meest recente verworvenheden van de technische vooruitgang in de gezamenlijke onderneming zullen kunnen worden toegepast.

Bovendien is de tijdelijke associatie van beslissende invloed op de kosten, doordat zij ervoor zorgt dat de bestaande gemeenschappelijke installaties beter worden benut, waardoor de vaste kosten dalen, die een groot percentage van de kostprijs uitmaken, hetgeen het vermoeden wettigt dat de invloed op de verkoopprijzen gunstig zal zijn.

Bovendien kunnen de vennoten hun research en ontwikkeling gezamenlijk voorzetten, ten einde onder economisch verantwoorde voorwaarden de verworven en toekomstige technische ervaring op industriële schaal toe te passen.

11. De overeenkomst doet de gebruikers een billijk aandeel toekomen in de daaruit voortvloeiende voordelen.

De tijdelijke centralisatie van het aanbod van de twee vennoten binnen hun dochteronderneming en de soepelheid die wordt verkregen dank zij de gecentraliseerde exploitatie van de gemeenschappelijke installaties dragen bij tot verbetering van de aan de gebruikers geboden service, doordat hun een grotere regelmatigheid van de diensten voor en na de installatie van de groepen turbines en compressoren in kwestie wordt verzekerd. Deze kunnen aldus beter beantwoorden aan de specifieke verlangens van de verschillende gebruikers, en beter voldoen aan de noodzaak de plannen en de produktie te individualiseren, hetgeen in deze sector noodzakelijk is. De gebruikers zullen ook profiteren van een betere service van de zijde van de gemeenschappelijke dochteronderneming, die sneller en doeltreffender kan optreden in geval er groepen turbocompressoren uitvallen.

De Commissie zal er harerzijds op toezien, door het opleggen van daartoe dienstige voorwaarden en verplichtingen en door controle uit te oefenen, dat de voordelen voor de gebruikers daadwerkelijk tot stand komen en op generlei wijze door de gedragingen van de vennoten in gevaar worden gebracht. Bovendien moet worden opgemerkt dat de gebruikers, die zelf in het algemeen belangrijke ondernemingen zijn, hun economische macht zullen aanwenden om in dezelfde richting werkzaam te zijn.

12. De overeenkomst geeft de vennoten niet de mogelijkheid om voor een wezenlijk deel van de betrokken produkten de mededinging uit te schakelen.

Ongetwijfeld vertonen sommige van de betrokken markten een nogal oligopolistische structuur. De vennoten bezetten daar echter niet een positie die van dien aard is, dat zij onder de grootste ondernemingen kunnen worden gerekend ; zij hebben een aandeel van ongeveer 10 tot 15 % binnen de Gemeenschap en staan bloot aan de concurrentie van zeer belangrijke concerns, die hun produkten op de wereldmarkt in de handel brengen en soms over veel grotere capaciteiten en een hogere omzet beschikken dan die van De Laval-Stork.

13. Met uitzondering van de twee punten die hieronder zullen worden behandeld, voert de overeenkomst geen beperkingen in, welke niet onmisbaar zijn om de bovenbeschreven doelstellingen te verwezenlijken.

De oprichting van een gemeenschappelijke dochteronderneming is onmisbaar, omdat zonder een structuur van dit type, welke leidt tot een vermindering van de noodzakelijke investeringen en van de daarmee verbonden risico's, geen van de twee vennoten in het-

zelfde ritme en met dezelfde doeltreffendheid zijn inspanningen om zich op de betrokken markten te ontwikkelen, zou kunnen voortzetten.

Hoewel het niet steeds onmisbaar is dat de associatie zowel betrekking heeft op de research, de produktie als de distributie, rechtvaardigen de bijzondere omstandigheden van het geval, dat de activiteit van de gemeenschappelijke dochteronderneming wordt uitgebreid tot de gemeenschappelijke verkoop van de betrokken produkten, met als gevolg de gemeenschappelijke vaststelling van de verkoopprijzen. Een nauwe technische samenwerking met de koper is namelijk noodzakelijk om marktonderzoek te doen, bestellingen te verzamelen, projecten voor turbines en compressoren uit te werken die voldoen aan de eisen en behoeften van de individuele koper en het produktieprogramma op te stellen aan de hand van de beschikbare capaciteiten en dit alles via of met behulp van dezelfde groep technici die ook voor de service zorgt, die het belangrijkste aspect vormt van de verkoop in deze sector.

Ook de uitwisseling tussen de vennoten van hun technische en wetenschappelijke know-how vormt een noodzakelijke bijdrage tot de coördinatie der werkzaamheden, omdat De Laval-Stork in staat moet zijn, deze zo doeltreffend mogelijk uit te buiten en zeker moet zijn dat hij tijdig over de technologie kan beschikken, die noodzakelijk is voor de bouw van een installatie onder de beste voorwaarden.

Tevens is onontbeerlijk dat de vennoten naast de turbines en compressoren hun activiteiten in de sector pompen — waar de bovengenoemde voordelen niet noodzakelijk aan de dag treden — overdragen aan de gemeenschappelijke dochteronderneming : deze produkten worden namelijk in het algemeen in groepen geleverd, zodat deze overdracht onmisbaar is om de goede exploitatie van het geheel te verzekeren.

14. Het J.V.A. legt, in de vorm waarin het door de vennoten is aangemeld, evenwel ook beperkingen op die niet onmisbaar zijn om de in artikel 85, lid 3, genoemde doelstellingen te bereiken :

a) De exclusiviteit die door elk van de vennoten aan De Laval-Stork is toegekend via de octrooi- en know-how-licentiecontracten, is door de vennoten reeds beperkt, toen zij zich het recht voorbehielden zelf op de betrokken markten te leveren, indien de zetel van de koper of de plaats van vestiging van de te leveren uitrustingen niet ligt in het contractgebied. Ook bij andere in het J.V.A. gespecificeerde voorwaarden hebben de vennoten zich, ondanks de verleende exclusiviteit, het recht voorbehouden zelf onafhankelijk van de gemeenschappelijke dochtermaatschappij te leveren of aan derden licenties te verlenen. Deze beperking is echter niet voldoende. Dat de door deze licenties verleende exclusiviteit in principe volledig is, is namelijk niet onontbeerlijk, nadat de aanloopperiode van de gemeenschappelijke dochtermaatschappij is afgelopen. Gedurende deze aanloopperiode moeten de activiteiten zoveel mogelijk binnen de gemeenschappelijke dochtermaatschappij worden geconcentreerd. Na het einde van de aanloopperiode moeten echter de gebruikers juridisch zowel als economisch vrij blijven, zich rechtstreeks tot de vennoten te wenden in geval de gemeenschappelijke dochtermaatschappij om de een of andere reden niet aan hun behoeften kan voldoen. De vennoten moeten in deze gevallen vrij blijven hun produkten aan de gebruikers te leveren en met dezen te onderhandelen of aan derden niet-exclusieve licenties te verlenen om met hen te handelen. In de mate waarin de door de vennoten aan hun gemeenschappelijke dochteronderneming verleende exclusiviteit, ondanks de reeds aangebrachte beperkingen, dergelijke transacties in de weg staat, kan deze exclusiviteit niet onmisbaar worden geacht voor een behoorlijk functioneren van de gemeenschappelijke dochteronderneming en voor het verkrijgen van de voordelen, die uit deze associatie voortvloeien.

b) De industriële zelfstandigheid van de vennoten is beperkt in het geval dat er een einde zou komen aan de gemeenschappelijke dochteronderneming. De vennoten hebben dienaangaande afgesproken dat zij, bij ontbinding van de gemeenschappelijke onderneming, deze zullen opvolgen in de octrooien know-how-licenties die aan haar zijn verleend, zodat zij kunnen profiteren van de wetenschappelijke en technische kennis die nodig is om hun werkzaamheden na het einde van de associatie voort te zetten. Vanuit dit gezichtspunt kunnen bepaalde beperkingen die het toekomstig gedrag van de vennoten conform artikel 8, punt 4 a), zijn opgelegd, niet onmisbaar worden geacht voor de goede exploitatie van de gemeenschappelijke dochteronderneming en voor het verkrijgen van de voordelen die uit deze associatie voortvloeien.

Ten einde de vennoten die op de betrokken markten zullen opereren in staat te stellen een actieve concurrentie te voeren, moet hun toegang worden verschaft tot alle technische en commerciële middelen die nodig zijn voor de voortzetting van hun activiteiten. Daartoe dient elk der vennoten na het verstrijken van het J.V.A. over alle nodige concurrentiemiddelen te beschikken en noch in de tijd, noch ten aanzien van het grondgebied waarop hij zijn werkzaamheden zou uitoefenen, noch op enig andere wijze te worden beperkt. De in artikel 8, punt 4 a), van de overeenkomst opgesomde beperkingen begrenzen de aan de vennoten verleende licenties echter op tal van wijzen :

— enerzijds is de toegang tot de technische en wetenschappelijke kennis beperkt tot een periode van drie jaar. De vennoten moeten echter de octrooien en de know-how waarvoor de licenties aan de gemeenschappelijke dochteronderneming zijn gegeven, kunnen gebruiken in de mate waarin het gebruik van die rechten onontbeerlijk is voor de exploitatie van octrooien en know-how die gemeenschappelijk in het kader van de gemeenschappelijke dochteronderneming zijn verkregen ;

— anderzijds blijft het werkterrein van deze vennoten uitdrukkelijk beperkt tot het grongebied waarop de associatie werkzaam is. Na de ontbinding van deze associatie is zulk een beperking niet meer gerechtvaardigd, omdat zij Stork verhindert zijn produkten in een groot aantal derde landen vrij te verkopen, en aldus bij te dragen tot verbetering van zijn eigen capaciteit en de concurrentiestructuur op de gemeenschappelijke markt ;
— bovendien zullen de vennoten worden onderworpen aan heffingen van 5 tot 10 % over alle machines of vervangingsonderdelen, die op basis van deze licenties worden geleverd, terwijl soortgelijke licenties aan derden zouden kunnen worden verleend tegen lagere kosten, hetgeen verstoringen in de concurrentie met zich mee kan brengen.

De bovengenoemde beperkingen van de concurrentie hebben dus geen onmisbaar karakter en de vrijstelling moet aan bepaalde voorwaarden worden gebonden.

IV. VOORWAARDEN EN VERPLICHTINGEN

Overwegende dat aan de vrijstelling van het kartelverbod overeenkomstig artikel 8, lid 1, van Verordening nr. 17 voorwaarden en verplichtingen kunnen worden verbonden ;

dat in dit verband met het volgende rekening moet worden gehouden :

15. De onderhavige vrijstelling moet afhankelijk worden gemaakt van de twee volgende voorwaarden, omdat sommige bepalingen van het J.V.A. niet voldoen aan de voorwaarden van artikel 85, lid 3.

1. Ingeval de gemeenschappelijke dochteronderneming om de een of andere reden niet kan voldoen aan de behoeften van een gebruiker, staat het exclusieve karakter van de octrooi- en know-how-licenties die hem door de vennoten zijn verleend, niet in de weg, dat de laatstgenoemden met deze gebruiker rechtstreeks transacties aangaan, of aan derden niet-exclusieve licenties verlenen om met hem transacties aan te gaan.
2. De licenties die in toepassing van artikel 8, punt 4, van de basisovereenkomst moeten worden verleend, moeten voor de vennoten de mogelijkheid inhouden,
   — na verloop van drie jaar na de ontbinding van de gemeenschappelijke dochteronderneming te beschikken over de octrooi- en know-how-rechten, waarover aan deze dochteronderneming licenties waren verleend, voor zover het gebruik van deze rechten onmisbaar is voor de exploitatie van de octrooien en de know-how die gemeenschappelijk in het kader van de gemeenschappelijke dochteronderneming zijn verworven ;
   — naar alle landen van de gemeenschappelijke markt en naar derde landen de produkten te exporteren die in toepassing van deze octrooien know-how-licenties zijn vervaardigd.

Het bedrag van de royalty's over de door de vennoten in toepassing van deze bepaling verleende licenties mag het bedrag van de laagste royalty, dat wordt geheven bij de door de vennoten aan derden over dezelfde octrooien of dezelfde know-how verleende licenties, niet te boven gaan.

Deze voorwaarde mag echter niet tot gevolg hebben, dat de mogelijkheid voor de vennoten wordt uitgesloten om na de periode van drie jaar, bedoeld in het kader van de aldus verleende licenties, het gebruik van de tekeningen te verbieden, ten einde de vorm en de presentatie van de betrokken produkten te reproduceren ; de vennoten moeten vrij blijven de in deze tekeningen neergelegde know-how te gebruiken ; het kan hun echter na drie jaar worden verboden de vorm en de presentatie te kopiëren zonder afwijkingen in de produkten aan te brengen.

16. De Commissie moet er conform artikel 8, lid 2, van Verordening nr. 17 op toezien, dat de voorwaarden van artikel 85, lid 3, vervuld blijven. Om de Commissie daartoe in staat te stellen moet aan degenen tot wie deze beschikking is gericht, de verplichting worden opgelegd, iedere wijziging en aanvulling in de overeenkomsten aan de Commissie mede te delen en haar om de twee jaar een rapport toe te zenden over de werkzaamheden van de dochteronderneming gedurende de afgelopen periode, zodat de werkelijke gevolgen van de associatie kunnen worden beoordeeld.

De Commissie moet bovendien in staat zijn te onderzoeken of andere bijkomende gedragingen van de betrokken ondernemingen de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt niet beperken. Dergelijke beperkingen zouden met name het gevolg kunnen zijn van financiële deelnemingen of nieuwe — rechtstreekse of indirecte — banden in deze sector tussen de vennoten of vennootschappen die behoren tot de groep van een der vennoten of tussen een van de laatstgenoemde en een derde, zolang een van deze ondernemingen direct of indirect een activiteit uitoefent in de sectoren turbines en compressoren binnen de gemeenschappelijke markt. Dit kan ook het geval zijn indien de vennoten of tot hun groep behorende vennootschappen, onafhankelijk van elkaar, in deze sector nieuwe activiteiten ontplooien ; de Commissie moet in dat geval in staat worden gesteld de uitbreiding van hun concurrentiecapaciteit te beoordelen.

Een onderneming welke tot de groep van één der partners behoort, is een onderneming waarover de partners of andere bedrijven die behoren tot de groep De Laval Turbine Inc. of tot de groep Verenigde Machinefabrieken N.V., hetzij direct of indirect controle uitoefenen op tenminste de helft van de stemgerechtigden, of over de macht beschikken de helft van de leden van de Raad van Commissarissen of de directie te benoemen, hetzij op de een of andere manier de macht hebben de aangelegenheden van deze ondernemingen te besturen.

Om bovenvermelde reden moeten verplichtingen worden opgelegd, die waarborgen dat de partijen de Commissie onverwijld op de hoogte stellen van het bestaan van degelijke banden of nieuwe activiteiten.

De concurrentiemogelijkheden van de vennoten bij de ontbinding van de associatie mogen niet in gevaar worden gebracht door de overeenkomsten of gedragingen, die de vennoten zullen aangaan of uitvoeren om onder het personeel van de oude dochteronderneming diegenen vast te houden of aan te trekken, die noodzakelijk zijn voor de goede voortzetting van hun activiteiten. De vennoten moeten, wanneer zij aan de gemeenschappelijke dochteronderneming een eind maken, worden verplicht, de Commissie in kennis te stellen van de overeenkomsten of gedragingen die zij met dit doel zullen aangaan, ten einde haar in staat te stellen na te gaan of deze overeenkomsten of gedragingen geen beperkingen van de mededinging met zich meebrengen.

17. Artikel 8, lid 1, van Verordening nr. 17 bepaalt dat, wanneer de Commissie een beschikking geeft als bedoeld in artikel 85, lid 3, van het Verdrag, deze beschikking voor een bepaalde termijn wordt gegeven.

De betrokken associatie, waarin de vennoten een diepgaande verbintenis zijn aangegaan, moet worden ontwikkeld om resultaten te kunnen hebben. Met het oog daarop lijkt een termijn van negen jaar niet buitensporig. Het lijkt dienstig het einde van de geldigheidsduur van deze beschikking te doen samenvallen met die van de derde periode van toepassing van de overeenkomst, welke afloopt op 1 september 1986,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN :

Artikel 1

Artikel 85, lid 1, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap wordt conform artikel 85, lid 3, tot 1 september 1986 buiten toepassing verklaard voor de basisovereenkomst en de vier uitvoeringsovereenkomsten welke op 1 september 1971 tussen de vennootschappen De Laval Turbine International Inc. en Stork Roterende Werktuigen B.V., voorheen Stork Pompen N.V., en de Koninklijke Machinefabriek Stork B.V. zijn gesloten inzake de oprichting van een gemeenschappelijke dochteronderneming De Laval-Stork V.O.F., en wel onder de volgende voorwaarden :

1. Ingeval de gemeenschappelijke dochteronderneming om de een of andere reden niet kan voldoen aan de behoeften van een gebruiker, staat het exclusieve karakter van de octrooi- en know-how-licenties die hem door de vennoten zijn verleend, niet in de weg, dat de laatstgenoemden met deze gebruiker rechtstreeks transacties aangaan, of aan derden niet-exclusieve licenties verlenen om met hem transacties aan te gaan.

2. De licenties die in toepassing van artikel 8, punt 4, van de basisovereenkomst moeten worden verleend, moeten voor de vennoten de mogelijkheid inhouden,

   — na verloop van drie jaar na de ontbinding van de gemeenschappelijke dochteronderneming te beschikken over de octrooi- en know-how-rechten, waarover aan deze dochteronderneming licenties waren verleend, voor zover het gebruik van deze rechten onmisbaar is voor de exploitatie van de octrooien en de know-how die gemeenschappelijk in het kader van de gemeenschappelijke dochteronderneming zijn verworven ;

   — naar alle landen van de gemeenschappelijke markt en naar derde landen de produkten te exporteren die in toepassing van deze octrooien know-how-licenties zijn vervaardigd.

   Het bedrag van de royalty's over de door de vennoten in toepassing van deze bepaling verleende licenties mag het bedrag van de laagste royalty, dat wordt geheven bij de door de vennoten aan derden over dezelfde octrooien of dezelfde know-how verleende licenties, niet te boven gaan.

Artikel 2

Aan de vrijstelling van het kartelverbod zijn de volgende verplichtingen verbonden :

1. Degenen tot wie deze beschikking is gericht, stellen de Commissie onverwijld in kennis van iedere wijziging en iedere aanvulling in de bovengenoemde overeenkomsten en van iedere precisering betreffende de interpretatie of de toepassing daarvan, zelfs als gevolg van arbitrage.

2. Degenen tot wie de beschikking is gericht zenden de Commissie om de twee jaar een volledig verslag over de werkzaamheden van de gemeenschappelijke dochteronderneming.

3. Elk van degenen tot wie de beschikking is gericht stelt de Commissie onverwijld in kennis van het bestaan van enige band en enige tegenwoordige of toekomstige wijziging in zulk een band in een van de volgende vormen :

   a) deelneming in het kapitaal voor 25 % of meer,

   b) personele banden via gemeenschappelijke bestuurders,

   c) oprichting van een gemeenschappelijke dochteronderneming of gemeenschappelijke verwerving van een bestaande onderneming,

   d) verlening van octrooi- of know-how-licenties,

   en tot stand gekomen tussen

   a) degenen tot wie deze beschikking is gericht of

   b) een onderneming welke behoort tot de groep De Laval Turbine Inc. of tot de groep Verenigde Machinefabrieken N.V. en een andere onderneming, welke tot een van deze groepen behoort en een of verschillende derde onderne-

mingen, wanneer een van deze ondernemingen direct of indirect actief is in de sector turbines of compressoren binnen de gemeenschappelijke markt.

4. Elk van degenen, tot wie de beschikking is gericht, stelt voor zover het niet gaat om zuiver incidentele activiteiten, de Commissie onverwijld op de hoogte van nieuwe activiteiten die hij onafhankelijk van de andere vennoot in de sector turbines of compressoren zou aangaan.

5. Elk van degenen tot wie deze beschikking is gericht stelt de Commissie onverwijld op de hoogte van door hem gesloten overeenkomsten of door hem aangegane gedragingen om onderling octrooi- of know-how-licenties te verlenen of om elkaar te vervangen bij deze licenties en om het personeel van de gemeenschappelijke dochteronderneming na ontbinding daarvan onderling te verdelen of aan elkaar af te staan.

Artikel 3

Deze beschikking is gericht tot de volgende ondernemingen :

— De Laval Turbine International Inc., P.O. Box 2072, Princeton, New Jersey 08540, USA ;
— Koninklijke Machinefabriek Stork B.V., Industriestraat 1, Hengelo, Nederland ;
— Stork Roterende Werktuigen B.V., Dr. A. Philipsweg 51, Assen, Nederland ;
— De Laval-Stork V.O.F., Industriestraat 1, Hengelo, Nederland.

Gedaan te Brussel, 25 juli 1977.

Voor de Commissie

Raymond VOUEL

Lid van de Commissie